

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՀՆԱԳՈՅՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

Մեզի հասած Հայերէն Հնագոյն ձեռագիրներու մէջ աչքի կը զարնեն առաւելագոյն Աւետարաններ, թիւով երկու տասնեակ, որոնք գրուած են 887 — 1045 թուականներուն:— Յովսէփեան, Յիշատակարանք Ձեռագրաց, էջ 83-226: Հմմտ. նաեւ An Annotated List of Armenian New Testament Manuscripts, By the Rev. Erroll F. Rhodes, Tokyo, 1959, p. 161-2:

Աւետարաններէ դուրս ալ ժամանակաշրջանէն յայտնի են միայն երեք ձեռագիրներ:

1.— Ժողովածու, գրուած 971 թուին.— Յիշտ. Ձեռ. էջ 123: Ձեռագիր Երեւանի, Թ. 2679:

2.— Մեկն. Երգոց Երգոյն, Գրեպորի Նիւսացւոյ, օրինակուած 973-ին.— Յիշտ. Ձեռ. էջ 126: Ձեռագիր Երեւանի, Թ. 2684:

3.— Մեկն. Թղթոցն Պաւլոսի, Եփրեմի եւ Ոսկերբարանի, գաղափարուած 999 թուականին.— Յիշտ. Ձեռ. էջ 163:

Առոնց վրայ անմիջապէս կ'աւելնայ,

4.— Ոսկերբարանի ձառերու Ժողովածու. մ.ր, գրուած 1046 թուին, ձեռամբ Գէորգ գրչի.— Յիշտ. Ձեռ. էջ 225: Ձեռագիր Երեւանի, Թ. 988:

Այս փոքրաթիւ շարքը ճոխացնելու կու գայ Ս. Աթոռոյս թիւ 1862 ձեռագիրը, որ կը պարունակէ Նեմեսիոսի Յաղագս Բնութեան Մարդոյ երկը, օրինակուած Գէորգ գրչի ձեռքով, որ կազմողն ալ է միեւնոյն տանն:

Ձեռագիրը մագաղաթ է, բաղկացած 243 թերթերէ, գիրը անկիւնաւոր երկաթագիր:

Օրինակուած է ՆՂԶ—1047 թուին: Ստացողն է Տէր Խաչիկ: Իսկ 48 տարի ետքը, ՇՆԴ—1095 թուին, Գրիստափոր անուն մէկը կը նուիրէ զայն Յովհաննէս Գահանային:

Սոյն թանկագին ձեռագիրը մեր առջեւ կը դնէ շատ շահեկան պարագաներ որոնց հաճելի է անդրադառնալ արդարեւ:

1.— Յիշատակարան Թարգմանչի, Թղ. 241 ա.

«Փառք միասնական Երրորդութեանն յաւիտեանց»:

Ի վեց Հաղարեորդի, երկերեւորդի, քաներորդի, եւթներորդի ամի արարածոց աշխարհիս ըստ յոճարէն թուոյ, ի յորեք տասաներորդի ենդիքտիոնին, յառաջին ամի թագաւորութեանն Ղեւոնի թագաւորի, թարգմանեցան գիրքս սրբոյն Գրեպորի եւ պիսկոպոսի Նիսեայի ի ստոյգ աւրինակաց, ի Կոստանդինուպոլսոյ, ի ձեռն Դաւթի Հիպատոսի, եւ թագաւորական սեղանոյն Կիւնառի, եւ ի ձեռն Ստեփաննոսի քահանայի եւ քերդողի, աշակերտի Տեառն Մովսէսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի:

Արդ աղանձ քրիստոսասէր պաշտաւեալ եւ զձեզ սրբոյ եկեղեցւոյ յիշիլ զիս յաւթս մեր հմայապազ»:

Հնագոյն այս յիշատակարանը, յաջորդեալուն նման, չէ մտած Յովսէփեանի Հրատարակած Ժողովածոյին մէջ, ուր առնուած է ուրիշ մը, որ ունի յայտնի խանգարումներ: Հոն Հրատարակիչը իրաւամբ ծանօթագրած է թէ «Իսկ ըստ Հայոյմ ՄիՒԱ յիսիս յաւելումն է (Յիշտ. Ձեռ. էջ 56): Թէ Հայկական տարեթիւը յետնագոյն լուսան»:

յարգութենէ մը ներմուծուած է յիշատակարանիս մէջ, կը յայտնուի բաղդատելով Այրիվանեցիի Ճառերը օրինակին հետ, ուր խնդրոյ առարկայ բառերը ներմուծուած են ընտրութիւնէն ոչ թէ ետքը այլ առաջ (Յիշտ. 2 հո. էջ 56)։ Մեր ձեռագիրը չունի ժամանակագրորէն յայտնապէս սխալ այդ ընդմիջարկութիւնը։

2.— Յիշատակարանի Գրչի, թղ. 242 ա, ընագրին պէս անկիւնաւոր երկաթագրով։

«Ջատացող սուրբ կտակին գճէր խաչիկ որ մեծաւ փափաքանաւք ետ գրել ի ստոյգ աւրինակաց առ ի յուսումն աստուածանիցաց կրածնաւորաց։ Յիշեսլէք ի սուրբ եւ ի կենդանի աղաւթս ձեր, եւ Աստուած զձեզ յիշեցէ յիւրում զալստեանն եւ յարքայութեանն։

Գրեցաւ եւ կաղմեցաւ ձեռամբ իմով Գեորգա նուաստ գրչի ի Թուականիս ՆՂՁ» [≡ 1047]։

Սոյն Գէորգ գրչիը նոյն անձն է 1046 թուին Պետրոս Կաթողիկոսի համար Ոսկերերանի Ճառերը օրինակող համանուն գրչին հետ, ինչպէս յայտնի կ'երեւի, ի միջի ալոյց, նաեւ նոյն ձեռագրին յատուկ իր յիշատակարանէն։ «Գրեցաւ եւ կաղմեցաւ զիրքս այս ձեռամբ իմով Գեորգայ նուաստ գրչի որք ընթեռնութեամբ, ինձ աղաւթս արարէք եւ Աստուած ձեզ ողորմեցցի յիւրում զալստեանն եւ յարքայութեանն, ամէն» (Յիշտ. 2 հո. էջ 230)։

Այս պարագան կը թելադրէ մեզի մատ-

եանս գրել տուող Տէր Պաշիկի մէջ ճանչնալ Պետրոս Կաթողիկոսի քեռորդին Պաշիկ եւ պիտկոպար, որ իր մօրեղբօր յալորդեց 1058 թուին իբրեւ Հայոց Կաթողիկոս։

3.— Յիշատակարանի Յովհաննէս Քառանայի, թղ. 242բ, բուրդի, երկաթագրով յատուկ, ինչպէս, 2, 2, Ծ, Գ, 2, Բ։

«Գրեցէ Բրիստոս Զանուն Բրիստափորի ի գիր կենացն զՊրութեան, որ Շնորհեաց ինձ Յովհաննէս Քառանայի Զգիրսս Զայս յիշեցէք եւ դուք որք ընթեռնութեամբ, զՊատուական եւ Զերանելին, վասնզի արժանի է յիշատակի բարւոյ եւ յԱստուծոյ եւ ի սիրելեաց նորուն։

Ի Շն[?] [≡ 1095] Թուականութեամբ, համարոյ, Շրճանի ամաց, կարգելոյ հայ ազգի տոմարի, ընդաւրինակեցան գիրքս»

Այս պատուական ձեռագիրը նուէր ստացող անձը ինքզինքը կը ներկայացնէ իբրեւ Յովհաննէս Քառանայ, որ մեր կարծիքով նոյն ինքն հոշակաւոր Սարկաւազ Վարդպետն է։ Ձեռագրին մէջ կը գտնուին բազմաթիւ սրբագրութիւններ, տողերուն միջեւ կամ լուսանցքի վրայ, վերողբեալ յիշատակարանին ինքնատիպ գրչութեամբ։ Իսկ 242ա թուղթի լուսանցքին վրայ, «ի ստոյգ աւրինակաց» բառերուն կից, կը կարդացուի հետեւեալը. «ի ստուգութենէ հետի էր թէ ո՞վ էաք աշխատեալ մեծապետ»։ Եւ ալլուստ յայտնի է թէ Յովհաննէս Սարկաւազ Վարդպետ բազմաթիւ հին գիրքեր սրբագրած է տեճալան աշխատութեամբ (Ալիշան, Յուշիկ, Բ. Հատոր, 1921, էջ 255)։

Ն. ԵՊՍ. ՄՈՎԱԿԱՆ